

МОРАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОЛІТИЧНОГО ЛОБІЮВАННЯ

Київський національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова

Анотація

Автор акцентує увагу на розумінні лобізму, як форми політичної комунікації оскільки у сучасних політичних процесах в Україні цей феномен недостатньо широко висвітлено. Аналізуються наявні у політологічній літературі визначення цієї категорії, розглядаються позитивні риси та недоліки феномену лобізму.

Ключові слова: лобізм, політична влада, політична комунікація, функції лобізму

Abstract

The author focuses on the understanding of lobbying as a form of political communication because the current political processes in Ukraine this phenomenon is not widely highlighted. Analyzes the political science literature available in the definition of this category are considered positive features and shortcomings of the phenomenon of lobbying.

Key words: lobbying, political power, political communication, lobbying tool

Політичне лобіювання (від англ. Lobby – кулуари) — є важливою частиною системи політичного управління в більшості демократичних країн [3]. Нажаль, ставлення до нього в українському суспільстві є неоднозначним і, зазвичай, негативним. Таке розуміння, на жаль, стало спадщиною і вихідним розумінням для ряду сучасних дослідників: в деяких публікаціях, присвячених корупції, «лобізм», «лобіювання» можна знайти в одному ряду із підкупом, шахрайством, шантажем, хабарництвом тощо. Часто лобізм асоціюється із впливом окремих владних груп, як засіб формування та накопичення соціального капіталу; як інструмент, що спроможний призводити до дестабілізації ситуації, сприяти зростанню соціальної напруги; здатний до блокування назрілих управлінських рішень, суспільно важливих соціальних ініціатив, інтересів, пріоритетів розвитку; як такий, що спроможний дестабілізувати державну політику (скажімо, за умов орієнтації на перерозподіл бюджету, часту зміну пріоритетів, посилення позицій однієї з гілок влади за одночасного послаблення іншої тощо). Тому в процесі політичного лобіювання, на нашу думку, слід звернути сьогодні пильну увагу, насамперед, на морально-культурний аспект.

Як відомо, до морального аспекту в політиці неодноразово зверталися мислителі різних часів, епох, народів. Античні вчені (Платон, Аристотель) традиційно розглядали мораль і політику як єдине ціле, як засіб досягнення справедливості, тим самим підкреслюючи, що моральні цінності і норми завжди стосуються царини політики і політичних інститутів, відносин і поведінки людей в політичному житті суспільства. У XVI столітті італійський мислитель і державний діяч Ніколо Макіавеллі вперше позначив проблему співвідношення моралі і політики. Особливість його політичного мистецтва — створення потужної державної влади, ігноруючи моральні принципи і керуючись принципом, що мета виправдовує засоби. Відомо, що він допускав застосування в політичній сфері будь-яких засобів, включаючи віроломство, підкуп, зрада тощо [2, с. 253–264].

З розвитком політичної думки тлумачення співвідношення моралі і політики багаторазово піддавалося серйозному переосмисленню. В цілому, дослідження великого пласта емпіричного матеріалу приводить до висновку: моральні аспекти політики, політичних інститутів політичних діячів становлять найважливіший розділ політичної теорії, який допомагає намічати правильні моральні орієнтири і керуватися ними на практиці. Це положення цілком можна віднести і до політичного лобіювання. Однак, незважаючи на гадану простоту питання щодо моральності політичного лобіювання, при більш глибокому дослідженні слід визначити спірні моменти і протиріччя.

По-перше, варто звернути увагу на «розмитий» характер основних моральних понять і можливості різного їх розуміння: те, що для одних людей є неприпустимим і неморальним, для інших може бути запорукою успішної роботи і практичною необхідністю.

По-друге, лобізм, навіть якщо він і знаходиться в правовому полі, часто є прикордонним видом діяльності, який балансує між відкритістю і закритістю, приватними і суспільними інтересами. Приватні інтересів в процесі лобіювання тих чи інших питань можуть бути настільки значними, що практично завжди порушують існуюче законодавство..

По-третє, однією з ознак лобіювання є його неформальність — це означає відсутність в процесі лобіювання чітких методів і правил, що сприяє ефективності лобістських відносин із політиками і посадовими особами. Оскільки жоден із учасників процесу лобіювання не зацікавлений в інформуванні громадськості, виникає враження прихованої влади сильних економічних груп інтересів і значного впливу таких груп на політичні рішення, що, власне і підтверджує практика політичного лобіювання в Україні.

По-четверте, «розташовуючи» лобізм у морально-культурному полі слід якісно розмежувати дії в області і лобізму, з одного боку, і корупцію — з іншого. В цілому, якщо для західної культурної моделі характерний низький рівень корупції, яка сприймається суспільством як порушення закону [3, р. 25], то для східної традиції характерним є матеріальне стимулювання осіб, які приймають рішення, корупція тут — звичне, суспільно-прийнятне культурне і економічне явище. Важливо, що при цьому не лише посада, а й родинні зв'язки впливають на реальну участь людини в прийнятті рішень [4].

По-п'яте, саме лобіювання сьогодні поки що представляється чимось «політично ганебним», яке потребує приховування і не терпить публічності. Відповідно, суспільство вимагає максимальної відкритості і прозорості у стосунках між лобістом і суб'єктом, який приймає рішення.

Тому є логічним припустити, що специфіка лобізму визначається існуючими особливостями відповідних державних традицій, конституційного устрою, відмінностями економічних систем, історичними особливостями, традиціями культури суспільства як політичної так і управлінської. Як видається, розробка найбільш ефективних стратегій взаємодії громадян, груп інтересів із владою, опосередкованих лобізмом, повинна враховувати не тільки управлінську культуру, а й політичну культуру суспільства та ментальність громадян. Ми вважаємо, що моральний вимір є суттєвим зрізом політичної культури; він містить у собі цінності, норми, переконання, моральні почуття, які дають змогу суб'єктам політики пізнавати, оцінювати політичне поле з позицій блага та емоційно реагувати на політичні події, в остаточному підсумку, зумовлюють їх поведінку.

Політична культура й формується під впливом суспільних трансформацій, та, у свою чергу, формує суспільні відносини і впливає на перебіг політичних процесів. В рамках існуючих традицій, можна констатувати, що лобізм має потрібну природу. За словами Р. Мацкевича, вона виражається в тому, що він є соціальним, політичним та інформаційно-ідеологічним інститутом [5, с. 8].

В контексті політичної культури українського суспільства, суспільної моралі і ментальності цікавим феноменом представляється «правовий менталітет». Теорію правового менталітету Г. Савчин пов'язує, передусім, із домінуючою у нашому суспільстві парадигмою нормативно-позитивістського праворозуміння, відповідно до якого, право розглядають як систему загальнообов'язкових норм, встановлених і санкціонованих державою, а не як регулятивну форму прояву національної культури, ціннісний продукт саморозвитку нації, етносу, закономірний наслідок їх буття [6, с. 5]. Узагальненою є дефініція яка презентує правовий менталітет як феномен, закладений у глибинному рівні правосвідомості у вигляді стійких правових уявлень, архетипів, звичок, реакцій певної етнокультурної спільноти, які в цілому й визначають усталений образ правової реальності [7, с. 53]. З огляду на це, є логічним припустити, що саме правове неоформлення лобізму в Україні є тим певним підґрунтям, що дозволяє ототожнювати його із корупцією. Це вимагає, у свою чергу, особливого пояснення в плані досліджуваної проблеми, так як ототожнення політичного лобізму безпосередньо із корупцією «дискредитує» сутність лобізму по суті, а, з іншого боку, свідчить про недостатньо високий рівень політичної культури українського суспільства в цьому плані.

Досліджуючи питання сприйняття суспільством відносин влади і теми відповідних дискусій, припустимо висунути гіпотезу, що корупція пов'язана не тільки із діяльністю її суб'єктів, але і з настроєм соціуму. Звісно ж, що в Україні корумповані не тільки органи влади, а й суспільна свідомість. У суспільній свідомості поширений стереотип, що без хабаря, кумівства або кланової підтримки неможливо позитивно вирішити питання у сфері політичних, соціальних чи господарських питань [8]. Наприклад, у вітчизняній практиці просування інтересів відомі такі форми як «ідеологічна

аргументація» прийняття рішень та «обмін послугами». Геннадій Труханов (Одеса), Геннадій Кернес (Харків) та інші обвинувачені в корупційних діях мери великих українських міст уникають відповідальності, оскільки відповідальні за збір коштів до партійних кас у зв'язку із запланованими на осінь 2019 року парламентськими виборами [9].

Цікаво, що за результатами загальнонаціонального опитування, проведеного наприкінці вересня 2017 р. фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва виявилось, що поширеність корупції та хабарництва в Україні часто називають складовою суспільних традицій, так вважає 33,3% опитаних. При цьому ганебним явищем корупцію вважає лише 41,1% опитаних. Прикметно, що у західному регіоні кількість тих, хто вважає корупцію необґрунтованим явищем склала 22%, а кількість тих, хто пояснює її суспільними традиціями – 44%. 60,5% вважає, що самі громадяни, зокрема через громадські організації, мають більш активно включатися у боротьбу з корупцією. Проте більшість опитаних (58%) не готові особисто приєднатися до громадських організацій, які займаються цим [10].

На цьому зрізі правомірно зробити висновок про те, що в цілому погляд на лобізм і принципи його регулювання змінюється від однієї політичної системи до іншої. Та чи інша ситуація, модель лобізму в кінцевому рахунку залежить від декількох ключових складових: політичних традицій і політичної культури, співвідношення між законодавчою і виконавчою владою, рівня розвитку ЗМІ і, нарешті, від розвиненості груп інтересів громадянського суспільства, які виступають за більш прозорий і вільний доступ до особам і центрів прийняття рішень.

Наприклад, в Швеції — країні з високим рівнем розвитку політичної культури — до цих пір не існує ніяких законодавчих актів, що регламентують лобістську діяльність. Це пов'язано із тим, що шведи пов'язують лобізм виключно з міжособистісною взаємодією, як прихований спосіб впливу на політиків з боку окремо взятих індивідів, а, виходячи з традицій шведської культури спільності інтересів і соціальної солідарності, це суперечить ідеї демократії і рівноправності в процесі прийняття рішень. При цьому основна складність полягає виключно в сприйнятті слова «лобізм», проти якого заперечують не політики чи самі лобісти, а, скоріше, громадськість [11].

Отже моральний рівень лобізму залежить в остаточному підсумку від морального рівня людей. Жодні закони, жодна система партійної відповідальності самі по собі не можуть розв'язати до кінця проблему контролю за діяльністю лобістів [12; 13].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Морозов С. П. Лоббирование как явление в политическом процессе. URL: <http://www.dialogvn.ru/uk/2002/n03/s02-3-01.htm>. (дата обращения: 24.10.2018).
2. Макиавелли Н. Государь. *Антология мировой политической мысли*. Москва : Мысль, 1997. Т. I. 511 с.
3. Alatas S. H. The problem of corruption. Singapore: Pang Guck Cheng, 1986. 127 p.
4. Родинні зв'язки на політичній арені: хто кому брат чи сват. Інфографіка. *Волинь Post*. 2015. 2 жовтня. URL: <http://www.volynpost.com/news/58155-rodynni-zviazky-na-politychnij-areni-hto-komu-brat-chy-svat-infografika> (дата звернення: 07.07.2018).
5. Мацкевич Р. М. Політико-правові засади формування інституту лобізму в Україні : автореф. дис... канд. політ. наук : 23.00.02. Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2008. 17 с.
6. Савчин Г. Я. Визначення поняття «правовий менталітет»: міждисциплінарний підхід. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. — № 3. С. 1–7.
7. Бойко Л. М. Правовий менталітет у контексті понятійно-категоріального ряду «правова культура — правова свідомість — правовий менталітет». *Південноукраїнський правничий часопис*. 2006. № 4. С. 52–54.
8. Пентегов В. А., Щербина Л. І. Формування негативного ставлення суспільства до корупції. URL: <http://anticorruption.com.ua/formuvannya-negativnogo-stavlennya-susplstva-do-korupcynih-proyavv.html> (дата звернення: 14.08.2018).
9. Експерт пояснив, чому не притягуються до відповідальності одіозні міські голови. URL: https://espresso.tv/news/2018/04/29/ekspert_poyasnyv_chomu_ne_prytyaguyutsya_do_vidpovidalnosti_odiozni_miski_golovy (дата звернення: 07.07.2018).

10. Поліковська Ю. 33% українців вважають корупцію частиною традицій. *Zaxid.net*. 2017. 23 жовтня. URL: <https://zaxid.net/news/> (дата звернення: 14.08.2018).
11. Kiros A. Lobbying is taboo in Sweden. *Network Europe*. 2007.26.01. URL: <http://www.networkeurope.org/feature/lobbying-is-taboo-in-sweden> (date of access: 10.07.2018).
12. Корнієнко В., Годний С. Лобіювання як засіб реалізації політичних інтересів. *Innovative solutions in modern science*. Dubai : ТК Meganom, 2017. № 1(10). С. 19–25.
13. Корнієнко В., Годний С. Комунікативний потенціал лобіфеномену в сучасній українській політиці. *Вісник Донецького національного університету*. Серія «Політичні науки». 2016. С. 92–95.

Годний Сергій Петрович — пошукач кафедри політичних наук Київського національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, Вінниця, e-mail: hodniy@bigmir.net.

Науковий керівник — **Корнієнко Валерій Олександрович** — д-р політичних наук, професор, завідувач кафедри соціально-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Sergey P Godnje — candidate of political sciences department of the Kyiv National Pedagogical University. M. P. Dragomanova Vinnitsa, e-mail: hodniy@bigmir.net.

Supervisor — **Valery Kornienko** — Dr. of Political Sciences, Professor, Head of the Department of Social and Political Sciences, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsa.